

A SZOCIÁLIS GAZDASÁG KIÉPÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI GILVÁNFÁN EGY SZAKÉRTŐI INTERJÚ ALAPJÁN

DR. JUHÁSZ GÁBOR - DÓZSA ZSÓFIA

Bevezetés

A „Szegregált élethelyzetek felszámolása Gilvánfán” című pályázati projekt keretében megvalósított, a szociális gazdaság kiépítésének lehetőségeit vizsgáló projektemhez kapcsolódóan végzett tanácsadói tevékenység helyzetfeltárás, diagnózis alkotás és stratégiai tervezés alkalmazásával kísérte meg a közfoglalkoztatásból a szociális gazdaság kiépítése felé mutató folyamat lehetőségeit és akadályozó tényezőit feltérképezni Gilvánfán. A tanácsadói tevékenység célja a településen létrehozott szociális szövetkezet szociális / szolidáris gazdálkodási tevékenységeinek facilitálása, a településen élő halmozottan hátrányos helyzetű célcsoport foglalkoztatásának munkaerő-piaci, foglalkoztatási tanácsadás keretében történő támogatása volt. A tanácsadói tevékenység keretében félig strukturált szakértői interjú készült a projektben részt vevő egyik szociális munkással, aki munkaerő-piaci mentori feladatokat is ellátott a projektben.

A jelenleg (2020 tavasza) is fizikai megvalósítás alatt álló, a Bevezetésben említett pályázati projektben szociális munkásként dolgozó interjúalanyunk feladatai közé tartozik a hátrányos helyzetű, tartós munkanélküli gilvánfai lakosok foglalkoztatásának ösztönzése, elsődleges munkaerő-piacon való elhelyezkedésük támogatása. Interjúalanyunk a projektben vállalt szociális munkás tevékenységeit megelőzően egyfelől munkaerő-piaci, foglalkoztatási területen látott el szakmai és módszertani feladatokat a Baranya Megyei Kormányhivatal Foglalkoztatási Főosztályán, másfelől a térség és a település kutatójaként feltérképezte a foglalkoztatási, munkaerő-piaci feltételeket, lehetőségeket, amelyekből származó adatokat, információkat jelenlegi munkakörében is folyamatosan és nagy haszonnal alkalmaz.

A továbbiakban az említett szociális munkással készült interjú alapján felmerült információk elemzéséből származó, a publikáció címében szereplő tárgykörre vonatkozó eredményeket összegezzük.

Kulcsszavak: szegregáció, társadalmi és munkaerő-piaci integráció, halmozottan hátrányos helyzetű célcsoport és település, szociális / szolidáris gazdaság

A gazdasági és társadalmi folyamatok összefüggései

Interjúalanyunk szerint a gilvánfai történések szoros összefüggésben állnak a mindenkori hazai társadalmi és gazdasági helyzet alakulásával. A rendszerváltást megelőző, korábbi rezsimben például az ipar és a mezőgazdaság fejlesztése során létesült munkahelyek segítették a gilvánfaiak foglalkoztatását és egzisztenciális boldogulását is, ami az 1950-es évektől fokozatosan vált érzékelhetővé a településen. Ebben az időszakban (az 1950-es évektől az 1980-as évekig) viszonylag sokan dolgoztak a település aktív korúnak számító lakói közül, igaz, hogy

valamennyien alacsony kvalifikációjú munkakörökben. A rendszerváltást (1989-1990) követően, a gazdasági szerkezetváltás folyamán azonban a korábbi munkahelyek nagy része megszűnt, ami elsősorban az alacsony képzettséggel rendelkezőket – köztük a gilvánfaiakat – érintette negatív módon, akik a tömeges leépítések miatt nagyobb részben tartós munkanélkülivé váltak rögtön az 1990-es évek első felében. Néhány rövid élettartamú kísérleti kezdeményezést leszámítva nem volt lehetőség az elmúlt időszakban új munkahelyek létrehozására a településen (leszámítva a közmunka-, illetve közfoglalkoztatási programok által képviselt munkalehetőségeket), így – munkaalkalmak hiányában – a gilvánfaiak jelentős része szinte kizárólag segélyekből vagy a közfoglalkoztatásban szerzett jövedelmekből és az ezeket kiegészítő vagy pótló „feketemunkából” próbált megélni az elmúlt évtizedekben. A segélyekből, „feketén” szerzett ad hoc jellegű jövedelmekből való élés tartós deprivációt, s ehhez kapcsolódóan „alternatív megoldási utakat, módozatokat” eredményezett, egyben számos devianciát is felszínre hozva, megerősítve. A leginkább negatív előjellel jellemezhető megküzdési, életviteli stratégiai generációról generációra öröklődve határozták meg a gilvánfai egyének és családok sorsát, érdekérvényesítési, illetve megélhetési lehetőségeit. Mivel a számukra különböző jogcímenen elérhető transzferkifizetések volumene csaknem elérte a minimálbérnek megfelelő, illetve a közfoglalkoztatásban elérhető összeget, így a településen élőknek nem volt különösebb motivációja a nyílt munkaerő-piacon való munkakeresés és elhelyezkedés tekintetében, amelynek révén is konzerválódott a tartós munkanélküliség és a vele járó depriváció a település lakói között.

A gilvánfaiak akkor kezdtek nagyobb mértékben újra foglalkoztatási lehetőségek iránt érdeklődni, amikor a gazdasági változások eredményeként a megszerezhető munkajövedelmek és a transzfer kifizetésekből származó jövedelmek nagysága közti rés növekedni kezdett az elmúlt években (2016 és 2019 között). Ugyancsak motiválta őket hitelképességük helyreállítása is, igaz, hogy az általuk felvett hitelek csak egy része szolgálta a hitelfelvevő családok hosszú távú gyarapodását.

A foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségeket alapvetően befolyásolják az iskolázottsági adatok, a képzési, oktatási feltételek és lehetőségek körét. Az 1960-as évektől a KSH népszámlálási adatai szerint egyre javultak a gilvánfaiak iskolázottsági adatai. A településen élő, 8 általános iskolai végzettséggel sem rendelkező fiatalok száma 10 fő alá csökkent (köszönhetően elsősorban az elmúlt években megvalósított vagy megvalósítás alatt lévő TÁMOP és EFOP pályázati projekteknek). Az iskolázottsági adatok javulásával ugyan elvileg nőtt a településen élők nyílt munkaerő-piacon való elhelyezkedésének esélye, azonban a közfoglalkoztatásban való részvétel és további, a szegregációt mind a mai napig fenntartó tényezők jelentős akadályokat gördítettek a gilvánfaiak elsődleges munkaerő-piacon való foglalkoztatása elé. Ráadásul a gilvánfaiak iskolázottsági adatai az említett pozitív változás ellenére is alacsonyabb szinten maradtak, mint a járási, illetve a megyei átlag adatok. Hosszú ideje nyilvánvaló azonban az a tény, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű településeken szegregált körülmények között élő deprivált célcsoportok esetében komplex, hosszú távú, folyamatosan jelen lévő szakemberek bevonásával megvalósuló, mélyreható intervenciók lehetnek csak sikeresek a társadalmi és munkaerő-piaci integráció, felzárkózás és esélyteremtés céljainak elérése érdekében. Gilvánfán az előbb említett komplex beavatkozások megvalósítására a TÁMOP és EFOP keretében végbemenő projektek végrehajtása során adódott csak lehetőség, azonban ezen projektek közti, „támogatásokat

„nélkülöző” időszakokban nem sikerült fenntartani a projektek által elért eredményeket. Ennek megfelelően csak a projektek fizikai megvalósítási intervallumaiban, azaz időszakosan javult azon mutatók többsége, amelyek a képzettség és foglalkoztatottság mellett a jóléttel hozhatók közvetlenül vagy közvetve összefüggésbe.

Változások a foglalkoztatásban

A 2018. április elején kezdődött, aktuálisan zajló EFOP pályázati projekt megvalósítása közben is tapasztalható volt a foglalkoztatási helyzet folyamatos javulása Gilvánfán. Egyfelől a környéken létrejött termelő egységek foglalkoztatási képessége javult az elmúlt időszakban (2019), így ezek a cégek részben képesek voltak felszívni a térségben, illetve Gilvánfán még rendelkezésre álló szabad munkaerő kapacitást is. Azt is látni kell azonban, hogy a foglalkoztatók egyre nagyobb mértékben igénylik a szakképzett munkaerőt, így felértékelődött a képzés, szakképzés szerepe, jelentősége az elhelyezkedés során. Ehhez kapcsolódóan érdemes megemlíteni a gilvánfai tanodát, amely jelentős szerepet tölt be évek óta az oda járó gyerekek tanulással kapcsolatos attitűdjeinek megváltoztatásában, s igyekszik tudatosítani a tanulás és a szakképzettség megszerzésének fontosságát a gyermekekben annak érdekében, hogy a tanulást és a szakképzettséget az értékrendjükben magasabb szinten preferálják és felkészüljenek arra, hogy az általános iskolai szintet meghaladó végzettségeket szerezzenek iskolában töltött éveik során.

Az említett vállalkozások személyzeti politikáját és emberi erőforrás-gazdálkodási sajátosságait vizsgálva érdemes megemlíteni, hogy különbséget kell tenni az egyes cégek között abban a tekintetben, hogy miként járulnak hozzá a tartós munkanélküliség felszámolásához. A multinacionális cégek térségi foglalkoztatáshoz való hozzájárulásából például bizonyos esetekben már a korábbiakban is kitűnt, hogy személyzeti politikájuk nem minden esetben segíti elő a térségi munkaerő fejlődését, hiszen előszeretettel alkalmaznak alacsony iskolázottsággal rendelkező munkaerőt bérköltségeik féken tartása érdekében, akiknek a képzéséről, továbbképzéséről csak csekély mértékben és / vagy kizárólag sajátos érdekeiknek, céljaiknak megfelelően gondoskodnak. Így bizonyos multinacionális cégek esetében megvalósult foglalkoztatás bár csökkentette a korábbiakban, illetve mérsékelheti jelenleg és a jövőben is rövidebb vagy akár hosszabb időszakokra vonatkozóan is a települési, térségi, területi értelemben vett munkanélküliséget, az nem minden esetben értékelhető hosszú távon is eredményként. Abban az esetben ti., ha az aluliskolázott dolgozók nem kerülnek kompetenciáik, ismereteik, képzettségük tekintetében továbbfejlesztésre, illetve nincsenek motiválva továbbképzésük tekintetében - hiszen az alkalmazó cég ezt nem várja el tőlük -, akkor a multinacionális cég esetleges „tovább állása”, térségben való foglalkoztatói szerepének megszűnése nagyon nehéz helyzetbe hozza ismét a munkaerő-piacon a továbbra is alacsony kvalifikációval rendelkező munkanélkülieket. Az említett példát megtestesítő cégek személyzetgazdálkodása tehát felveti és visszatükrözi a szakképzettség hiányból fakadó munkaerő-piaci problémákat, ami hosszútávon jelentős mértékben is visszavetheti a foglalkoztatás bővülését térségi, területi szinten. A stratégiai megállapodások alapján támogatott multik keretében létrejött megállapodások részeként kormányzati részről célszerű

lehet nagyobb mértékben elvárni, hogy a multik folyamatosan gondoskodjanak az alkalmazottaik továbbfejlesztéséről, továbbképzéséről.

A közfoglalkoztatás visszaszorulása mellett kalkulálni kell települési szinten – így Gilvánfán is – azon egyénekkal, akik a munkaerő iránt folyamatosan bővülő kereslet ellenére sem jutnak az elsődleges munkaerő-piacon foglalkoztatási lehetőségekhez. Az említett személyek az életkoruk, alacsony vagy elavult iskolázottságuk, képzettségük, fizikai vagy szellemi adottságaik, hátrányos, illetve szegregált élethelyzetük miatt nem számíthatnak tehát a településen vagy azon kívül nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedésre, azonban megélhetésükről gondoskodni kell. A közfoglalkoztatás évről évre történő visszaszorulásával, az említett dilemmák hosszabb távú megoldása érdekében felvetődött a szociális / szolidáris gazdaság kiépítésének igénye a településen, amelynek első lépései között létrejött egy szociális szövetkezet.

A szociális gazdaság kiépítésének lehetőségei és akadályai

Az elmúlt időszakban létrejött szociális szövetkezet azonban mind a mai napig egyelőre kihasználatlan szervezeti keretet, kihasználatlan kapacitást képez a településen. A tanácsadói intervenció arra irányult, hogy a szociális szövetkezet „felélesztésével”, dinamizálásával új, elsősorban azon személyek részére megoldást jelentő foglalkoztatási lehetőségek teremődjenek, akik nem számíthatnak az elsődleges munkaerő-piacon való elhelyezkedésre. Az említett célcsoportot figyelembe véve, a vonatkozó törvény alapján az alapításhoz szükséges minimális szövetkezeti tagok mellett nagyjából további 10-12 fő gilvánfai lakos csatlakozására, tagi jogviszonyba kerülésére nyílna azáltal lehetőség, hogy a szövetkezet ténylegesen megkezdje a működését. A rendelkezésre álló erőforrásokat, kapacitásokat nézve nagyjából az említett létszámnak megfelelő „alternatív” munkavégzési lehetőség teremthető meg Gilvánfán a szociális szövetkezeten belül, ami a szociális / szolidáris gazdaság keretei között történő jövedelemszerzést biztosíthat az érintetteknek. A településen korábban hozzávetőlegesen 50 főt számláló közfoglalkoztatottak nagyjából fele volt az elmúlt időszakban orientálható az elsődleges munkaerő-piac felé, részben a jelenleg folyó projekt támogatásával is. A közfoglalkoztatotti állomány másik feléből – akik kevésbé vagy egyáltalán nem számíthatnak az elsődleges munkaerő-piacon történő munkavállalásra –, a fent említett 10-12 fő elhelyezkedését lehetne biztosítani a szociális szövetkezet keretei között, amely intézkedések nyomán jelentős mértékben javulna a foglalkoztatási helyzet Gilvánfán.

Az említett tények alapján, valamint kormányzati ösztönzésre felerősödhetnek a szociális gazdaság településen való kialakítását és a hozzá kapcsolódó alternatív foglalkoztatási lehetőségek létrehozását megtestesítő intézkedések, intervenciók. Ezeket azonban mind a mai napig beárnyékolják azok az objektív tények és környezeti feltételek, akadályok, amelyek részint a szegregációval, részben pedig az erőforrások hiányával hozhatók elsősorban összefüggésbe.

Egyfelől jelentős gondot okoz a szociális gazdaság létrehozásához szükséges alapvető erőforrások hiánya, így például a termőföld, mint termelési tényező tekintetében talán a legszembetűnőbb ez a hiány Gilvánfán, ahol sem az önkormányzat, sem pedig az időközben létrejött szociális szövetkezet tulajdonában

nem állnak rendelkezésre megfelelő mennyiségben megművelhető földterületek. A településen található és környező termőföldek ti. magántulajdonba kerültek a privatizációs folyamatok során. Így hiába hozott létre az önkormányzat a korábbiakban zöldség- és gyümölcs-termesztésén alapuló kertészetet a tulajdonában álló csekély méretű ingatlanon, amit közmunkásokkal műveltetett meg, hiába áll rendelkezésre a falu lakossága részéről megfelelő hozzáértés, szakmai jártasság és kézimunkaerő, ha nincs lehetőség a kertgazdálkodás további bővítésére, fejlesztésére az említett erőforrás hiány miatt. Így féltő, hogy a szabadföldön és fólia alatt termesztett zöldségek volumene és minősége a továbbiakban is az önellátás fedezetét biztosíthatja csak a településen élők, illetve a szövetkezeti tagok esetében (a megtermelt terményt a falu lakossága között osztják szét egyelőre).

Amennyiben az említett kertészeti gazdaságot képező földterület és a földműveléshez, illetve a növénytermesztéshez szükséges eszközök, valamint az említett humán erőforrások a szociális szövetkezet keretei között kumulálódhatnak, érdemes lenne elgondolkodni azon, milyen irányban, hogyan lehet továbbfejleszteni a tevékenységeket, hogy a szövetkezet kifelé, a piaci igényeknek is eleget tudjon tenni fenntartható működésének zálogaként. Nyilvánvalóan érdemes lenne megtartani a továbbiakban is a kertészeti gazdálkodást, azonban nem pusztán alapanyag-termelő, lakossági élelmezési igényeket kielégítő szinten és módon, hanem piaci igényeknek is eleget tevő, illetve azokhoz alkalmazkodó feldolgozó és értékesítési tevékenységekkel kiegészítve érdemes ezt az üzemágat fejleszteni. Rögtön, az első lépések között célszerű kísérletet tenni az említett erőforrás hiány kompenzálása érdekében a szövetkezeti tagok, illetve a helyi lakosok tulajdonában vagy kezelésében lévő, a lakóházakhoz tartozó kertek bevonására, amelyek a korábbi „háztáji” gazdálkodásnak megfelelően addicionális erőforrásként jöhetnek szóba. A lakóépületeket övező – jelenleg művelés alól kivont, parlagon álló - kertek ti. ugyancsak lehetőséget biztosíthatnak – megfelelő termesztéstechnológiai keretek alkalmazása mellett – zöldség- és gyümölcs-termesztésre is. Az ilyen módon bevonásra kerülő földterületek révén növekedhet a termelés volumene és szélesedhet az előállított termékek kínálata, kihasználásra kerülhet a rendelkezésre álló erőforrások zöme. A termőföld, mint alapvető, a gazdálkodáshoz nélkülözhetetlen erőforrás hiányát az állami földalapról – amennyiben lehetséges – igényelhető földterületek bevonásával lehetne nagyobb mértékben enyhíteni. Az igényléshez kapcsolódó lépéseket mielőbb meg kell tenni a település vezetése részéről.

Az alapanyag termelés kiegészíthető feldolgozott vagy félig feldolgozott termékek előállításával: a zöldségek és gyümölcsök elsődleges és további, de „hagyományos” módszerekkel való feldolgozása ugyancsak kézimunka-igényes tevékenységeket feltételeznek, amelyekhez az elsődleges munkaerő-piacról kizorult, a szövetkezet keretei között viszont alkalmazható emberi erőforrások rendelkezésre állnak. Itt említhető példaként a gyümölcsfeldolgozás eredményeként a lekvárkészítés, különböző befőttek, ivólevelek, szörpök „házi” minőségben való előállítása, amelyek akár bio minőséget is képviselhetnek és települési brand alá is vonhatók.

Melléküzemági keretei között esetleg – turisztikai fejlesztésekhez és a hagyományos cigány mesterségek felélesztéséhez kapcsolódóan – szóba jöhet kézműipari cikkek előállítása is a szövetkezeten belül. A Gilvánfa határán lévő földterületek, mint vizes élőhelyek például kiváló lehetőséget biztosíthatnak a fűzfavessző előállításához, amelyből hagyományosan különböző fonatokat (kosár, kerítés stb.) készítettek a korábbiakban a cigány emberek.

Turisztikai attrakciók, azok fejlesztése nélkül soha nem lesz Gilvánfán túrizmus. Azonban, ha például a Varga telep (Gilvánfa település része) bizonyos részei, épületei megfelelő források rendelkezésre állása esetén egy cigány helytörténeti gyűjtemény részeivé lennének alakíthatók, akkor lehetőség teremtődne egy akár Európában egyedülállónak mondható cigány helytörténeti múzeum (beltéri és szabadtéri elemekkel) kialakításához, ami már jelentős turisztikai vonzerőt képviselhetne és lökést adhatna a falusi turizmus fejlesztéséhez.

Állattenyésztésről, állattartásról kevésbé beszélhetünk, mivel a takarmánynövények termesztéséhez szükséges földterület teljes mértékben hiányzik és az idegen forrásból származó, drága állati takarmányok és az egyéb, kapcsolódó ráfordítások költségei valószínűleg nem lennének kigazdálkodhatók. Ugyancsak hiányzik nagyobb mértékben az állattartáshoz szükséges szakmai tapasztalat is a helyi lakosok körében. Esetleg szintén a termelőszövetkezet időszakából megmaradt tapasztalatok éleszthetők még fel a lakóházakhoz kapcsolódó, „háztáji” jellegű állattartás tekintetében, de ez inkább önellátási célokat szolgálhat, kevésbé piaci igényeknek megfelelő állattartás kialakulását. A háztartások önellátását szolgáló állattartás tekintetében az állatfajok közül elsősorban a baromfi és a sertéstartás jöhet szóba.

A Gilvánfát környező erdő szintén nem a gilvánfai lakosoké ugyan, bár a tulajdonosokkal kötött megállapodás alapján – erdőtisztítás, takarítás, karbantartás fejében – a gilvánfaiak bejárhatnak és joguk van a lehullott ágakat, valamint gombát és gyógynövényeket gyűjteni. A gombák és a gyógynövények ugyancsak feldolgozóipari tevékenységek alapanyagait képezhetik.

Az említett tevékenységekhez kapcsolódó termékek helyben való értékesítését szolgálhatja az önkormányzat által a közelmúltban megvásárolt, korábban az ÁFÉSZ tulajdonában álló épület, amelyben a helyi termékek értékesítésére is sor kerülhet más termékek mellett. A jelenleg felújítás és kialakítás alatt álló épület szintén egy régi hiányosságot pótol egyfelől, hiszen Gilvánfán nem található bolt, a gilvánfai lakosok így kénytelenek vagy más településeken beszerezni a számukra szükséges termékeket vagy pedig a nagyon drágán értékesítő mozgó árusoktól vásárolni. Amennyiben a boltot a szociális szövetkezet üzemeltetné, akkor a kialakításra kerülő helyiség nem csak általános (például vegyes profilú) üzletként, illetve raktárként, hanem bizonyos további fejlesztések révén a helyi termékek mintaboltjaként, értékesítési helyszínként is funkcionálhatna. A szövetkezet fejlődésével pedig nem kizárólag Gilvánfán, hanem a környező településeken is létesíthetne üzletet a szociális szövetkezet saját termékeinek bolthálózat keretei között való értékesítése céljából, amelyhez saját brand építés és marketing tevékenységek is kapcsolódhatnak.

Az erőforrásokat nézve szintén hiányzik a tevékenységek és a kapacitások fejlesztéséhez, valamint működtetéséhez szükséges pénztőke. Adicionális források bevonása érdekében kapóra jöhet a 2019 elején megnyílt Magyar Falu Program, amely intézkedéseinek kihasználásával az említett, szociális gazdaság kialakításához is alkalmas és a Gilvánfán élők élethelyzetének javításához egyaránt megfelelő források állnak rendelkezésre. A Magyar Falu Program által nyújtandó pályázati lehetőségek kihasználásával jelentős lépéseket lehetne tenni az infrastruktúra-fejlesztés, a kapacitás-és foglalkoztatás-bővítés, az egyéni, családi és közösségi lét javítása érdekében egyaránt.

Következtetések és javaslatok

A munkanélküliség hazánk egyik leghangsúlyosabb és igen hosszú ideje fennálló társadalmi-gazdasági feszültségforrása, amelynek elmélyülése települési, mikrotérési, térségi, illetve országos szinten egyaránt a gazdasági teljesítőképesség csökkenését okozza, hozzájárulva ezzel térségi-területi egységek, települések tartós marginalizálódásához, illetve szegregációjához, valamint a lakosság elvándorlásához.

A településen élők egy része azért nem kerülhet foglalkoztatásra a nyílt munkaerő-piacon, mert a gilvánfai szegregátum esetében rendkívül korlátozott közlekedési lehetőségekkel állnak szemben. Így, ha a gilvánfaiak találnak is munkahelyet más településeken, nem áll rendelkezésre megfelelő közlekedés a munkába járáshoz. A közlekedési lehetőségek javítása, a szegregált helyzet feloldása érdekében rendkívül jelentős lépést jelenthet az M6-os autópálya várható bővítése a horvát határ irányában, amely Gilvánfától kb. 20 km-re fog elhaladni. A településen élők elhelyezkedési esélyeit nagyban javítaná, ha sikerülne „összekötő utat” találniuk a település és az autópálya között.

Ugyancsak oldaná a szegregációt és javítaná a térség közlekedési és gazdasági, kereskedelmi, egyben munkaerő-piaci feltételeit és lehetőségeit a Sellye és Skopje (Horvátország) közti közvetlen összeköttetés megteremtése a korábbiakban már tervbe vett híd megépítésével, amiből a gilvánfaiak is profitálhatnának.

A lakhatási szegregáció további enyhítése érdekében folyamatosan fejleszteni szükséges a lakhatási feltételeket és lehetőségeket. Gilvánfa ERFA finanszírozású, a lakhatási szegregáció enyhítésére kiírt EFOP-os pályázati projektje a jelenleg futó EFOP-1.6.2-es azonosítójú projekt társ-projektjeként képviselheti a tématerületen várt fejlesztések megvalósítását. Az említett Magyar Falu Program keretében ugyancsak szükséges az ez irányú fejlesztéseket is tovább folytatni, hiszen a gilvánfai lakások felújítása mellett a közterületek, utak felújítása ugyancsak jelentős szerepet játszhat az itt élők helyben maradásának elősegítésében.

A lakhatási feltételek mellett nem feledkezhetünk meg a közösségi és humán szolgáltatások fejlesztésének szükségességéről sem, hiszen Gilvánfán például nem található posta, orvosi rendelő vagy közösségi színtér sem, amelyekre szintén nagy szüksége van a település lakóinak.

A települési infrastruktúra (materiális és humán) fejlesztése során a helyi igények és szükségletek maradéktalan figyelembevételére lenne szükség, illetve az elmondottakat stratégiai tervezés keretei között célszerű megfontolni. Ehhez a folyamatos jelenléten alapuló, komplex támogatást nyújtó szakmai team / team-ek munkájára van szükség, amelyben szociális és egyézségügyi szakemberek, közösség-és településfejlesztők, pszichológusok, pedagógusok és gazdasági szakértők közösen gondoskodnak komplex programok tervezéséről és megvalósításáról, további pályázati projektek, egyéb fejlesztési programok keretében.

Végezetül kiemelten fontos a közösségfejlesztés, közösségszervezés szerepéről és jelentőségéről külön is említést tenni, hiszen az elmondott tevékenységek, a tervbe vett fejlesztések nem valósulhatnak meg anélkül, hogy a gilvánfai lakosság körében ne történne folyamatos közösségfejlesztés. A közösségfejlesztés gyakorlati módszerei és eszközei nem csak abban segíthetnek, hogy az itt élők közül mind többen támogassák a fejlesztési célkitűzéseket, hanem azért is, hogy a gilvánfaiak is képesek legyenek „funkciót” váltani, ezáltal

lehetőségeiket bővíteni. Ahhoz például, hogy a jelenlegi közfoglalkoztatottakból elsődleges munkaerő-piacon helytállni képes alkalmazottak, vállalkozók vagy a szociális szövetkezet keretei között tagok és / vagy alkalmazottak legyenek a gilvánfaiak, elsőrendűen fontos velük közösen, a lehető legnagyobb mértékben bevonva felkészíteni őket a folyamatos változásokra, hogy azokhoz megfelelően tudjanak alkalmazkodni. Bár az említett gazdasági és társadalmi változások nyomán megindult a szemléletmód és a gyakorlat változása, mégis, annak érdekében, hogy a gilvánfaiak ne csak a rövid távon belátható távlatokban (egyik napról a másikra) tudjanak gondolkodni, minden változási folyamatot közösségfejlesztési intervencióval kell megerősíteni, megalapozni. Ilyen módon magát a szövetkezet, illetve a szociális gazdaság kialakításához szükséges lépéseket is külön facilitálni kell a közösségen belül a közösségfejlesztés eszközeivel és módszereivel.

A társadalmi felelősségvállalás fényében nem csupán ezen települések elszigetelt érdeke, hanem társadalmi, nemzeti érdek is a kevésbé reziliens települések felkészítése a válsághelyzetek átvészelésére, illetve számukra olyan problémamegoldási stratégiák kidolgozásában való segítségnyújtás, amelyekkel a helyi kapacitásaira támaszkodva, megmaradt erőforrásait mozgósítva tudnak tartós megoldást találni a gazdasági véráramba történő – legalább viszonylagos – be-, illetve visszakapcsolódásra.

Különösen fontos a felzárkóztatás és esélyteremtés során a helyi szükségletekre és kapacitásokra alapozott intervenciók előtérbe helyezése, hiszen ezen települések sajátos karakterisztikával jellemezhetők. A hátrányos helyzetű álláskeresők munkaerő-piaci esélyeinek igen alacsony színvonalának kialakulásában nem csupán az alacsony iskolai végzettségük és hiányos munkaszocializációjuk játszik szerepet, hanem a technológiai és technikai, műszaki innovációk hiánya is, amelyek nélkül a modernizációhoz való kapcsolódás elképzelhetetlen. A premodernnek nevezhető feltételek és struktúrák konzerválódása igen nehéz helyzetbe hozza a perifériális társadalmak szereplőit, álláskeresőit, a versenyben jelentős hátrányt okozva számukra, különös tekintettel a primer és szekunder szektorokban, amelyek ezen csoportok rendszerváltás előtti foglalkoztatásában nagy szerepet játszottak. A kiélezett versenyben olyan kulcskompetenciákra van szükség, amelyek elsajátítása szinte lehetetlen a hátrányos helyzetű álláskeresők esetében komplex intervenciók alkalmazása nélkül. Ezt pedig tovább nehezíti, hogy az egyéni nehézségek a térbeli helyzetből fakadó relatív versenyhátrányokkal kapcsolódnak össze.

Összegzés

A rendszerváltás óta megváltozott peremfeltételek, az egyre fokozódó esélyhátrányok az ország északkeleti és délnyugati aprótelepüléseinek tartós lemaradását okozták, létrehozva ezzel olyan települési zárványokat, amelyekben a társadalmi-gazdasági-szociális problémák sokasága kumulálódik. Bár hazánk Európai Unióhoz történt csatlakozása óta számos prioritás célozta ezen területek társadalmának és gazdaságának fejlesztését, az alkalmazott beavatkozások többsége a leghátrányosabb helyzetű térségek pozícióját nem tudta számottevően javítani. Így napjainkra egyértelművé vált, hogy a depressziós, perifériális térségek lakosai viszonylag elhanyagolható esélyekkel rendelkeznek csak a gazdasági és társadalmi értelemben vett felzárkózás tekintetében.

A Gilvánfán élő aktív korú foglalkoztatottak esetében 2018-ban és 2019-ben egyre több nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedési lehetőség merült fel elsősorban az országban – így a projekt szempontjából érintett térségben is – tapasztalható fokozódó munkaerőhiány miatt. Ugyanakkor láthatóvá vált, hogy a közfoglalkoztatottak egy része továbbra sem – valószínűleg tartósan – képes integrálódni az elsődleges munkaerő-piacra, ezért a tanácsadói tevékenység egyfelől a gilvánfai népesség foglalkoztatását meghatározó munkaerő-piaci, foglalkoztatási tényadatokra és kapcsolódó folyamatokra irányult, másfelől pedig a Gilvánfán bejegyzett, egyelőre azonban nem működő szociális szövetkezetet célozta meg, mint a közfoglalkoztatást lehetőség szerint felváltó alternatív foglalkoztatási lehetőséget biztosító formális szerveződést a szociális / szolidáris gazdaság facilitálásának kiindulópontjaként.

A települések és térségek népességének sajátosságai egyre nagyobb szerepet játszanak abban, hogy milyen gazdasági növekedést és társadalmi fejlődést képesek produkálni, s így milyen életkörülményeket, jövedelmi viszonyokat tudnak maguk számára biztosítani. A gazdasági, foglalkoztatási, jövedelmi, vagyoni adatok, a népesség iskolázottsága, korösszetétele, a kulturális sajátosságok és számos további adat és képzett mutató segítségével írható le egy térségi, területi egység vagy település társadalma és gazdasága. Az infrastrukturális feltételek, mint például a közművek kiépültsége, a humán- és közszolgáltatások hozzáférhetősége, a lakáshelyzet, az utak állapota, a települések elérhetősége ugyancsak hozzájárulnak, mint befolyásoló tényezők ahhoz, hogy a településeken lakók milyen életkörülményeket tudhatnak magukénak és ennek következtében hogyan alakul a települések népességmegtartó ereje. A települési és térségi gazdaság és társadalom fejlődésében elsődleges szerepet játszhatna Magyarországon is a szociális / szolidáris gazdaság, amennyiben mind makro-, mind pedig mikro szinten a jelenlegihez képest nagyobb mértékben meghatározó, komplex stratégiai intervencióként kerülne meghatározásra, elfogadásra és bevezetésre a fejlesztési programok között.

Források

Albert, J., Antalóczy, P., Baráth, A., Bertalan, P., Birher, N., Bogács, E., Boros, I., Czakó, K., Czilik, I., Csikós, L., Glázer, A., Győri, P., Homicskó, Á., Hevesi, J., Juhász, G., Kincsei, A., Rixer, Á., Veress, G. (2013) *A társadalmi felzárkózás szakpolitikai eszközeinek integrált fejlesztése I. – VI.* (Szerk.: Birher, N., Boros, I.) Budapest: Patrocinium Kiadó.

Dr. Antalóczy, P., Dr. Bertalan, P., Dr. Birher, N., Boros, I., Boros, I. ifj., Dr. Czakó, K., Dr. Erdei, G., Dr. Homicskó, Á., Dr. Juhász, G., Kovács, M., Kovátsné Vörös, Á., Mandák, Cs., Dr. Veress, G. (2014) *Tanulmányok az ESZA-típusú programok hatékonyságáról, a roma lakosság vonatkozásában.* Budapest: Advocata Kft.

Juhász, G., Garai P. (2007) *Human Research in the Non-Profit Sector. The role and importance of human resources and organizational development in fostering operational effectiveness of the organizations in order to facilitate social and labour market integration.* Pécs: University of Pécs,

Dr. Juhász, G. (2013) A felzárkóztatás politika, mint integrált, komplex szakpolitika kialakításának szempontjai. In: Albert, J., Antalóczy, P., Baráth, A., Bertalan, P., Birher, N., Bogács, E., Boros, I., Czakó, K., Czilik, I., Csikós, L., Glázer, A., Győri, P., Homicskó, Á., Hevesi, J., Juhász, G., Kincsei, A., Rixer, Á., Veress, G. *A társadalmi felzárkózás szakpolitikai eszközeinek integrált fejlesztése IV. Indikátorrendszer* (Szerk.: Birher, N., Boros, I.) Budapest: Patrocinium Kiadó.

Dr. Juhász, G. (2013) A szociális gazdaság szerepe és jelentősége a helyi társadalom és gazdaság fejlesztésében, valamint a térségi-területi felzárkózásban. *Szociális Szemle*, 6 (1-2) pp. 20-27.

Dr. Juhász, G. (2013) The Role and Importance of Social Economy in the Development of Local Community and Economy and Regional Convergence. *Humán Innovációs Szemle*. 4 (1-2), pp. 38-45.

Dr. Juhász, G. (2014) Roma információs csatornák feltérképezése kérdőíves felmérése, elemzés. Kérdőíves kutatás a romák felé irányuló programok hatékonyságának vizsgálatában. In: Dr. Antalóczy, P., Dr. Bertalan, P., Dr. Birher, N., Boros, I., Boros, I. ifj., Dr. Czakó, K., Dr. Erdei, G., Dr. Homicskó, Á., Dr. Juhász, G., Kovács, M., Kovátsné Vörös, Á., Mandák, Cs., Dr. Veress, G. *Tanulmányok az ESZA-típusú programok hatékonyságáról, a roma lakosság vonatkozásában*. Budapest: Advocata Kft.

Molnár, D., Dózsa, Zs., Juhász, G. (2016) A Gilvánfán lakók körében végzett, szükséglet- és helyzetfeltárássra irányuló kérdőíves vizsgálat eredményei. *Humán Innovációs Szemle*, 7 (1), pp. 29-46.

Molnár, D., Dózsa, Zs., Juhász, G. (2016) A Gilvánfán lakók körében végzett, szükséglet- és helyzetfeltárássra irányuló kérdőíves vizsgálat eredményei. Gilvánfa, Pécs: Human Exchange Alapítvány.

THE FEASIBILITY OF CREATING A SOCIAL ECONOMY IN GILVÁNFA AS REVEALED BY AN INTERVIEW WITH AN EXPERT

DR. GÁBOR JUHÁSZ - ZSÓFIA DÓZSA

The consultancy activity carried out in the framework of the “Elimination of Segregated Living Conditions in Gilvánfa” tender project covered situational awareness, diagnosis formulation, and strategic planning, related to the project element examining the feasibility of creating a social economy, meant to explore the opportunities and obstacles of the process from public employment to building a social economy. The aim of the consulting activity was to facilitate the social / solidarity economic activities of the social cooperative established in the settlement, as well as to support the employment of the target group living with multiple disadvantages in the settlement within by providing them labor market and employment counselling. As part of the consultancy activity, a semi-structured interview was conducted with one of the social workers involved in the project, who also performed labor market counselling tasks in the project.

The tasks of our interviewee, who is working as a social worker in the previously mentioned tender project currently (Spring 2020) in progress, include promoting the employment of disadvantaged, long-term unemployed Gilvánfa residents and supporting them to obtain job in the primary labor market. Prior to the social worker activities undertaken in the project, our interviewee performed practical and methodological tasks in the field of labor market and employment at the Employment Department of the Baranya County Government Office, and also as a researcher he examined the employment and labor market conditions of the region. This activity proved to be useful and highly beneficial in his current job. The results of the analysis of the information obtained from the interview with the above mentioned social worker are summarized below.

Keywords: segregation, social and labor market integration, multiple disadvantaged target group and settlement, social / solidarity economy